

A SZLÁV ELEM A RUMUN VAGY OLÁH NYELVBEN.

Közli: **Schmidt Vilmos**, a n.-szebeni állam-főtanoda tanára.

(Felolvastatott az erdélyi Muzeumnak 1866. Szt.-György hó 11-diki nyilvános gyűlésében).

Bolja je is Ńta, nizeli ni Ńka.

(Jobb valami, mint semmi.)

Szerb közmondás. 1)

A rumunok, mint magukat eredetileg ²⁾ vagy wlachok, ³⁾ mint a szomszédos szlávok ⁴⁾ nevezték őket, mind kardoskodhatnak ugyan az ódon és mellettök szóló nézet folytán ⁵⁾ saját tiszta romai-ságuk miatt; mindazáltal ez a leszármaztatás indokolatlan állítás, valamint a nép maga is — mint Niebuhr ⁶⁾ már több, mint husz évvel ezelőtt mondá — ethnographiai „talány“ marad.

Már pedig az általánosan bevett becslés szerint ⁷⁾ a Duna déli tartományaiban és ezeken túl levő országokban 500,000
Oláhországban 2,600,000
Moldovában 1,400,000
Az osztrák birodalomban 2,600,000
Összesen tehát 7,100,000
főnyi rumun lakik; és még sem meltatták ezt a nemzetet jelesen nyelvére nézve oly beható figye-

lemre, a milyenre számot tartani oly nagy mértékben van joga.

Erdély ismertetése körül bokros érdemekkel ruházott akkor itanár és későbbi iskolatanácsos néhai Schuller J. K. az erdélyi országismei egyeslet által kiadott „Archivum“ I-ső füzetében ⁸⁾ közölte „a rumun vagy oláh nyelv ismertetésére nézve a legfontosabb alapelvek kifejtését“, hol már bevezetésében rámutat a rumun nyelvben létező s nem tagadható szláv elemre. Mindazonáltal mind e mai napig csak kevesen követték őt az általa kijelölt új és nagyon háládatos buvárlatokra vezető ösvényen; noha már a minden hasonló irodalmi törekvés nagy mestere Safarik Pál József is többször kimondotta ⁹⁾, hogy a szláv elem erős vegyítékben jelenik meg az oláh nyelvben.

Ennek valósága mellett a szláv nyelv ismerete által vezetett részletes vizsgálódás teljes hiánya esetében is, ime hármaskornak kellene szólnia, hogy

I. A szláv elem hullámainak már nagyon korai átesapását Ó-Dáciába a régiek tanúsága ¹⁰⁾ szerint bébizonyíthatni.

II. Gyakran megkisértették kimutatni, hogy az ó-kori Thracia, Macedonia és Illyria lakosai,

⁸⁾ Szeben 1843. 67. 1. s. 99.

⁹⁾ Slavische Alterthümer ed. Wuttke Lipse 1844. 8. II. 200 1. stb. 206. Slovanski Narodopis 113. 1.

¹⁰⁾ V. ö. Transsilvania 1862-ki új folyamának II. rész. 1-ső sz.-ban megjelent cikkemet a szlávok megjelenéséről a Géták és Dákok között.

1) Muskatirovich János által közölt gyűjteményből. V. ö. Dobrowszky Slovanka-ját. Prága 1814. 8. 67. 1.

2) V. ö. Kopitar (Kleine Schriften). I. 239. 1.

3) Safarik (Staroz. 198.) „lach“-ot szláv szóragnak tartja; en pedig keltből származtatom, mely nézet mellett van Ersch és Gruber Encyclop. II. sect. 18. 91. V. ö. Nestor XIX.

4) Safarik i. h.

5) Eutrop. VIII. 2. és VIII. 6. Cinnamus 260.

6) Vorträge über alte Gesch. III. 218. Berlin 1851. 8. V. ö. Stritter előbeszédjét ad Valachica. II. 893.

7) Ami Boué Turquie d' Europe (II. 23.) és Hahn albanische Studien (Bécs 1853. 8. máj. 34. 1.) című munkákban foglalt adatok szolgáltak alapul. Safarik Slovanski Narodopis ez. munkájában (Prága 1849. 8. 119. 1.) az oláhok összes létszámát 6,475,000-re becsüli.

továbbá Géták, Dákok, valamint Szarmaták ¹¹⁾ az ő kor sok más népeivel együtt illyr-szlovén nyelvet beszéltek ¹²⁾. És hogy végen

III. Ezt a szláv néphullámot végleges elfogytáig ¹³⁾ már csak azért sem tekinthetni mulékony jelenségnek, hogy a rumun vagyis oláh nyelvben oly tetemes érvényre birt jutni a szláv elem.

Ezzel azonban koránt sem állítjuk azt, hogy a rumun vagy oláh nyelvben előforduló minden szláv szó eredetét átalán fogva, abban a homályos ő korban kell nyomozni, melyben Kopitár nézete szerint a rumun vagy oláh nyelv keletkezett, ¹⁴⁾ midőn t. i. római gyarmatosok jelentek meg a geto-dák lakosság között Daciában, hol Kelták is tartzkodtak. Sőt ellenkezőleg történelmi ismeret által emelkedett nyelvbuvár elég alkalmat talál észrevenni, hogy sokkal későbbi politikai viszonyok, a nyelvben magában is hagytak nyomot hátra. Egyszersmind elébe fog ötleni az az észrevétel is, hogy Schuller J. K. nak ¹⁵⁾ azt az állítását, mintha a „rumun nyelvben egy s más szó magánosan és rokon nélkül, árva idegenként hazát és törzsfajtát kéregetve“ állana, éppen szláv

gyökökre hivatkozás által nagyon szűk korlátok közé szoríthatni.

Midőn én, hozzám több oldalról és egyenesen intézett felszólítások következtében a rendelkezésemre álló gyöngé erővel a rumun v. oláh nyelvben létező szláv elem kiderítését ezennel megkísértem, egyelőre csak néhány kifejezésre szeritkozom, illetékes bíráló szövegétől tevéen függővé, vajjon Horác mondátát: ¹⁶⁾.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam
Viribus, et versate diu, quid ferre recusent
Quid valeant humeri

szemem előtt tartva, további ily nemű foglalkozással ne hagyjak-é fel végképpen.

Magamat, Hahnnal ¹⁷⁾ oly utashoz hasonlítom, kit a vakeset aranyországba vezet. Itt néhány fénylő szemet fűszed az ut mellől, amott egy darabka érczet leüt a szikláról, avagy egy markoeska aranyport kimos az iszapból, és ha a vizsgálásra fűszólított műértő bennök csak valamieskét talál is abból, a minek lenniök kellene — ellenben sokat a mit a gyűjtő valódinak tartott, csak csillámnak ismer ki: bizony nem az a kérdés, vajjon valóban mind arany-e az, a mit annak tartottam, hanem hogy egyáltalában találhatni-é aranyat ott, a hol voltam?

Ezért még egyszer:

Bolje je is šta, nizeli niška.

A nem szlávokra való tekintetből a helyes kiéjtést megkönnyebbitendő, szükségesnek tartom előrebocsátani a következőt:

¹⁶⁾ De arte poëtica 38—40. v.

¹⁷⁾ Albanische Studien (Bécs, 1853. 3. maj.) cz. munkája előbeszédében.

¹¹⁾ Dobrowszky Slovanka jában (121. l.) állítja, hogy nines bizonnyítva, hogy a görögök „sauromata“-i szlávok lettek volna; de ellene mond Niebuhr, a ki (Vorträge über Alte Gesch. I. 194. l.) a Sarmatokat „bizonyosan és biztosan“ Szlávokká teszi.

¹²⁾ V. ö. F. M. Appendini, de praestant. et vetust. ling. illyr. Ragusa 1806.

¹³⁾ N. ö. Safarik Slav. Alterthmr. (II. 205. l.) a szlávok eloláhosodásáról.

¹⁴⁾ L. Wiener Jahrbücher 46. 85. számát.

¹⁵⁾ U. ö. 78.

Szláv-féle nyelvek saját betűi hangoztatása.

Sor-szám	betű	nyelv	közelítőleg megfelelő magyar betűjegyek.
1.	ą	lengyelb.	<i>an</i> ; (az <i>n</i> betűt elnyelve, mint ezekben: <i>hangya, hangos, Bandi sat.</i>)
2.	ç	szlovénb.	<i>cz</i>
3.	ç	lengy.	<i>cz</i> ; de <i>i</i> előtt, kivált ha még más hangzó követi: <i>cs.</i>
4.	č	szlovénb.	<i>cs</i>
5.	ć	lengy.	<i>cs</i>
6.	cz	lengy.	<i>cs</i> ; (a lengyel e két <i>cs</i> közt különbséget tesz a kiejtésben; de ezt csak tőle hallhatni.)
7.	ď	csehb.	<i>gy</i>
8.	é	lengy.	<i>ie</i> ; (mint F. Magyaror. némely vidékén a „Kiend“).
9.	ę	lengy.	<i>en</i> ; (elnyelt <i>n</i> -nel, mint ebben: <i>gyenge.</i>)
10.	l	szlov.	<i>ly</i>
11.	l	lengy.	<i>l</i> ; de öblösen hangoztatva, mit azzal magyaráznak hogy a nyelvünk közepét fel kell domborítani a száj padlása felé.
12.	ň	szlov.	<i>ny</i>
13.	ń	lengy.	<i>ny</i> -hez közelit, de ismét sajátságos kiejtéssel.
14.	ó	lengy.	<i>u</i> ; (mintegy közép hang az <i>o</i> és <i>u</i> közt.)
15.	ř	szlov.	<i>rzs</i> ; (beléje olvasztott és alig halló <i>r</i> -rel.)
16.	rz	lengy.	<i>rzs</i> ; (mint az előbbi.)
17.	s	szlov. és lengy.	<i>sz</i>
18.	š	szlov.	<i>s</i>
19.	ś	lengy.	<i>zs</i>
20.	ť	szlov.	<i>ty</i>
21.	ů	cseh.	<i>u</i>
22.	y	lengy.	<i>ü</i> ; (megint magyarázhatatlan sajátságos hangzat.)
23.	z	lengy.	<i>z</i> ; ha <i>i</i> követi: <i>zs.</i>
24.	ź	lengy.	<i>zs</i>
25.	ż	lengy.	<i>rzs</i> ; (v. ö. a feljebbi jegyzést a 15—16. számoknál.)
26.	ž	szlov. és cseh.	<i>zs.</i>

Egy uttal megjegyzem, hogy a lengyel szókban a szó utolsó előtti tagját meg kell nyújtani, illetőleg hangsúlyozni. Az imitt amott idézett bolgár szókban is az *š*, *č* sat. a szlovén nyelvbellekkel összevágának a kiejtésben.

Ezeket előrebocsátva, most már a vizsgálat tárgyául felvett szókészletet következő módon osztályozom:

- I. Háza, udvarra vonatkozó fogalmakat jelelő szavak.
- II. Határra, mezőre, állatvilágra " " "
- III. Időjárásra " " "
- IV. Minőség jelelő, vagy is melléknevek.
- V. Állapotokra, foglatkozásra, üzletre vonatkozó fogalmakat jelelők.
- VI. Igék.
- VII. Hegyek, folyók sat. nevei.
- VIII. Elvont fogalmakat jelelő szavak. (Abstracta.)

I.

1. Біч és Сбіч, ostor, korbács. Gyöke a kyrill **вѣти**, ver, üt. Szlovén nyelvben: bič; lengyelül: bicz ¹⁸⁾.
2. Блід, tál. Kyrillben **блюд-о**. — Goth nyelv. biudó, tányér, kög (Scheibe). Lithvánul: bludas.
3. Час, óra. Kyrill **часъ**, óra. Alban. cias, pillanat, és čas, azonnal, tüstént. Lithv. čiešas. Szlov. és csehül *čas*; lengy. czas, idő ¹⁹⁾.
4. Хохот, kaczagás, hahota. Kyrillben **хохотати**, Szlov. hohotati; lengy. chichotanie.
5. Хранъ, eledel, tápszer. Kyrillben **хранити**, enni. **хранило**, étel. (Ótalm jelentése is van.) Szlov. chrana; bolgár hran; szerb. chrana; lengy. ochrona, mind ótalmat tesznek ²⁰⁾.
6. Коасъ, kasza. Kyrillben **коса**. A szlávféle nyelvfajtákban általánosan azon jelentésű ²¹⁾.
7. Достинъ, árnyékoldal. Gyöke a szlovén *stin*, árnyék; lengyel. cień. Do *stina* szlovenul, do *cienia* lengyelül: az árnyékba. Gyöke a kyrill **стѣнь**, árnyék. Akadunk erre is: **стѣнь**.
8. Крѣзма v. Кршма, koresma, csapszék. Kyrill. **крѣзма** Szlov. és szerb. krěma; lengy. karczma.
9. Клеаште v. Клеште, fogó (Zange). Kyrillben: **клѣщ-и**, hívó ejtése egyes számban **клѣще**. Cseh. kleště; lengy. kleszcze; szlov. klešče; bolgár. klešti.
10. Конт, csernyő. Cseh. kant és lengy. kąt a. m. zug, rejtek.
11. Лавиць, pad, lócza. Kyrill. **лавница**; cseh. lavice; bolg. lavica; orosz. лава (palló), лавка (pad); lengy. lava, lavica.
12. Лопатъ, lapát. Kyrill. **лоп-ата**; szlov. cseh. lopata; lengy. łopata; albán. lopate.
13. Напарсток, gyűszű. Kyrill. **напрѣстѣкъ**. Szlov. cseh. naprstek; szerb. naprstak; lengy. naparstek.

¹⁸⁾ Latin betűkkel *«bich»* nek és *«sbich»* nek írják. A *cs*-nek ejtett *ch* már magában szláv eredetet árul el.

¹⁹⁾ A budai Szótár szerint (112. l.) *caes* a latin *caedo*-tól veszi eredetét, *«quia dies in viginti quatuor partes quasi caesuras est divisa»!*?

²⁰⁾ Id. h. 266. l. *Χράσμαι*-tól (utor) van származtatva.

²¹⁾ J. h. 141 l. szerint a lat. *seco*, are igéből betűcseréléssel (per metathesin) származik.

14. **Огледѣ**, tükör. Kyrill. **ОГЛАДАТИ**, (nézni, megnézni) a gyöke. Szlov., bolg., szerb. ogledalo.

15. **Окол**, ²²⁾ akol, kerítés. Kyrill. **КОЛО**, kör; lengy. okól, környezet.

16. **Опѣнкѣ**, bocskor; szlov. opinče; lengy. oponczo: gyöke riác összekötni. Albán. **опивуѣ** és **опивуѣ**.

17. **Палѣнкѣ**, pálinka, égettbor. Gyöke a Kyrill. **ПАЛИТИ**, égetni. Más nevei: **ВІН-АРС** és **РАКІС**.

18. **Пелѣн**, ürmös bor. Kyrill. **ПЕЛ-КІНКѣ**, ürmös; szlov. és cseh. peliň, peliňek, polinek; lengy. piolun, piolunek; a wendeknél peleine.

19. **Печете**, pecsét. Kyrill. **ПЕЧАТЬ**; szlov. pečat; lengy. pieczęta.

20. **Пѣлѣ**, reszelő. Kyrill. **ПИЛА**, fűrész; szlov. pila; lengy. piła, fűrész; bolg. és szerb. pilla reszelő; szlov. lengy. pilnik reszelő.

21. **Пѣвѣнѣцѣ** és **пѣвѣнѣцѣ**, pincze. Szlov. cseh. lengy. piwo, sör. Lengy. piwnica, pincze.

22. **Пѣтъ**, kenyér. Kyrill. **ПИТ-АТИ**, táplálni. Oláhországban más szót használnak ²³⁾.

23. **Плѣатѣ**, hajfonadék. (Zopf.) Kyr. **ПЛЕСТИ**, fonni, (flechten), a gyöke, mi szlovénul: pleš, lengy. pleść; ebből sploty, fonadékok. A rumun nyelvbeli másik szó. a **КОСІЦКѣ** (de **ПЪР**), hajfonadék, nemkülönben a lengy. *kosy-t* juttatja eszünkbe.

24. **Санѣ**, szán. szánska; szlov. sani; szerb. sain; lengy. sanie.

25. **Скокѣ**, malomárok, malomszatorna. Gyökét hajlandó volna az ember a kyr. **СКАК-АТИ** — (szökni) — ban keresni; de biztosan leljük a szlov. és cseh. űci, a lengy. ciecze-ben (csepegni, folyni). Innen szlov. stieka, lengy. scieka csepeg; szlov. űtek, lengy. sciek, bolg. szerb. skok, lefolyás, csepegő. A Sáros- és Zemplénmegyei ruthén sceknek mondja; az albán. **ОТИКѣ**-nek, vagy **ОТИГОУЛЕ** nek. Lelem még a kyrillben ezt is: **ТЕК-Ж** v. **ТЕЦИ**, futni. lith. teke.

26. **Сдрѣнѣцѣ**, rongy. Kyr. **ДРАТИ ДЕРЖ** vágni, szaggatni. Szlov. drancir, piceza, vérszipó. Lengy. drancie, haszontalan értéktelen rongyok.

27. **Сфѣшѣнѣкѣ**, gyertyatartó. Szlov. svécnik. és switňik; lengy. swiecznik.

28. **Сладѣ**, szalad, maláta. Szlov. cseh. slad; orosz. **СОЛОДѣ**; lengy. slod.

29. **Смоалѣ**, szurok, szekérkenőcs (dohot). Kyr. **СМОЛА** szurok. Szlov. smola; cseh. smůla; lengy. smola. Az Elbe vidékén lakó szlávoknak: smela; lithv. smala. ²⁴⁾

30. **Стогѣ**, kazal, asztag, boglya. Kyr. **СТОГѣ**, rakás, halmaz; Szlov. stoh; lengy. stog szénakazal. ²⁵⁾

31. **Сварѣ**, gőz. Szlov. war, főzés, főtt. Lengy. war, forrás, buzgás. Szlov. warit; cseh. wařiti; lengy. warzić a. m. főzni, főni. Wary lengy. melegfürdő nem különben ide vonható.

32. **Топорѣ**, fejsze, bárd. balta. A szláv-féle nyelvekben topor, faragó fejsze, bárd.

33. **Топореаще**, fejszenyel. Kyrill. **ТОПОРИЩЕ**; szlov. toporišće; bolgár. toporiške; cseh. topořisko; lengy. toporzisko.

34. **Трѣпѣ**, test. Kyrill. **ТРОУПѣ**. — Szerb. trup, fa törzsöke, tőke, tusko. Albán. **труппѣ**, test. — Szlov. trupla; cseh. trůpel, göröngy. — Lengy. trup, holttest.

35. **Улицѣ**, utca. Kyrill. **ЛИЦЕ**, arcz; lengy. lice; horv. licze. Ulicze tehát a volna, a mi az arcz előtt fekszik. — Szlov. ulica és ulice; lengy. ulica; ruthen. vuľycja; fehér orosz. vulica; szerb. bolg. alban. ulica, mind utczát tesz.

36. **Вадрѣ** v. **веадрѣ**, veder. Szlov. cseh. wedro; lengy. viadro; bolg. vedro. Alban. **βέδρε**, tejes edényt jelent (sajtár).

²²⁾ Vagy talán a lat. caulae (—arum) volna a törzsszó?

²³⁾ Sanskr. a Vedák nyelvén: „pitu“ levét, italt s általában táplálékot tesz.

²⁴⁾ Vajjon nem a sanskrit „mala“ (sár, piszok) é a gyöke?

²⁵⁾ Sanskritban „sztagh“ a. m. gyűjt.

II.

37. **Валтъ**, tó, tócsa. Kyrill. **ВЛАТО**, tó (palus). — Szlov. cseh. blato, sár; lengy. bloto.
38. **Браздъ**, barázda. Kyrill. **БРАЗДА**. Szlov. cseh. bolg. brazda; lengy. bruzda.
39. **ХемеѣѢ**, komló. Kyrill. **ХМЕЛЬ**. Szlov. chmel; szerb. hmeli; lengy. chmiel.
40. **Дрѡбъ**, darab. Törzsszava alkalmasint a kyrill. **ДРОК-ИТИ**, eldarabolni, aprózni, morzsálni. Szlov. drobni; lengy. drobny, kiesiny, apró.
41. **Гадѣнъ**, marha, állat. Kyrill. **ГАД**, féreg, nyű. Kapcsolatban lehet vele a kyr. **ИДЪ**, méreg. Szlov. had, kígyó. Bolg. gadina; lengy. gadzina, féreg, nyű.
42. **Гашръ**, lyuk, nyílás, barlang. Szlov. dera; cseh. díra, meg déra; lengy. dziura.
43. **Гръдѣнъ**, kert. Gyöke a kyrill. **ГРАД-ИТИ**, kertelni, mi szlov. kradit; lengy. grodzić. Innen: ogród, kert.
44. **ГѣноѣѢ**, ganéj, A kyrill szóról: **ГНИТИ**, rothadni, származik **ГНОН**, ganéj. Szlov. hnog; cseh. hnüg; lengy. gněj; bolg. gnoj.
45. **Хрѣвъ**, hiribigomba. Szlov. hrib v. hřib; lengyelül grzib, orosz. grib. (*Boletus edulis*).
46. **Инорѡд** v. **инорѡг**, egyszarvu, (*Unicornis*). Törzsszavai kyrillben **РОГЪ**, szarv és **ИДИНЪ**, egy. Ezekből alakul **инорѡжъ**, *Unicornis*. Lengy. jednoróg.
47. **ИазѢ**, csatorna. Kyrill. **ИАЗЪ**; szerb. jaz; lengy. jaz, töltés (Wall). Orosz. **ѢЗЪ**, halrekesz.
48. **Кѣнепъ**, kender. Kyrill. **КОНОП**. (Szlov. konopo.) — Szerb. konople; cseh. konopě; albán. *канеп-и*; lengy. konopie²⁶).
49. **Кѡкѡш**, kakas. Kyrill. **КОКОШЪ**, tyúk; szlov. kokoš; lengy. kokosz és kokoszka, tyúk. (kwoka, kotló*). Albán. *кокош*, kakas.
50. **Кѡлѣвъ**, kaliba, kunyhó. Kyrill. **КОЛИБА**; szlov. koliba, goliba; bolg. szerb. lengy. koliba; albán. *колѣубе* és *колѣубе*²⁷).
51. **Кѡпѣтъ**, lókörom, pata. Kyrill. **КОПАТИ**, ásni; szlov. kopat; lengyel. kopać. Innen származnak a kyr. **КОПѣТИ**; szlov. kopito; lengyel kopyto, körom.
52. **Кѡрабѣ**, csónak, ladik. Gyöke a kyrill **КОР-А** fakéreg, mi minden szláv. nyelvben meg van s ugyan azt teszi. Innen a kyr. **КОРАВЪ**, hajó s általában hajó féle. Lengyelben korab csak a Sz. Írásbeli bárkáját teszi.
53. **Кѡчѡан**, tönk, szár, nyél. Kyr. **КОЧАНЪ**; szerb. kočan; szlov. košćal; cseh. košťal; lengy. koczan.
54. **Кѡтокъ**, kandur macska; kyr. **КОТКА**; bolg. kotak; lengy. kotka.
55. **Лѡстон** v. **Лѡстѣн**, parti fecske. Kyr. **ЛАСТѡВИЦА**, fecske; szlov. lastowica; szerb. lasta, lastawica; lengy. lastowka.
56. **Лѡнѣкъ**, alföld, lapály, rés. Kyril. **ЛѢКА**, posvány; szlov. luka, zöld gyep; cseh. luka, rétság; lengy. łaка; lithv. lunka; albán. *лаха*.
57. **Лѡвѣдъ**, hattyu. Kyrill. **ЛЕБЕДЪ**; szlov. labud v. labuť; lengy. labędź; szerb. labed; orosz. **ЛЕБЕДЪ**.
58. **Моѣште**, pocsolyás, vizenyős hely. Kapcsolatban van a kyrill **МОК-ИЖИТИ**, megázni, megmочити, megvizezni igékkel. Szlov. és ceh. moč; lengy. mocz, vizelet; močit szlov. és cseh ny.; meglengy. moczyc, béáztatni, megnedvesíteni. Innen szlov. močar és močarina; cseh. močidlo, lengy. moczar a. m. posvány, mocsár.

*) Rumun. kloka, kotló. Ford.

²⁶) Jó rendin a latin cannabis-ból.

²⁷) A görög *καλίβη*-ből látszik származottnak.

59. **Мохилъ, Могилъ** v. **Мовилъ**, domb, halom; kyrill. **МОГЪЛА**, sirdomb; bolg. mogila; szerb. gomila; albán. *γαμουλξε*, kis orosz. mohila; lengy. mogiła; orosz. **МОГИЛА** ²⁸⁾).

60. **Оброк**, lótakarmány. Kyrillben **ОБРОКЪ** zsoldot tesz; de szlov. cseh. lengyelül azt teszi, a mit a rumunban.

61. **Остров**, sziget. Kyrill. **ОСТРОВЪ**, sziget. Szlov. cseh. ostrow; lengy. ostrów; szerb. ostrvo.

62. **Овъз**, zab. Szlov. és cseh. oves; Steyer vidékén ovesz; a lüneburgi wendeknél; wias; bolg. oves.

63. **Пештере**, barlang. Kyrill. **ПЕШТЕРА**, barlang; lengy. pieczara; orosz. **пещера**, ugyanaz.

64. **Пестров**, pizstrang. Törzsszó a kyr. **пѣстръ**, tarka; szerb. pastrva; albán. *παστρα*; lengy. pstrag, mind pizstrang.

65. **Плеавъ**, polyva. Kyrill. **плѣва**; szlov. cseh. szerb. bolg. plewa; lengy. plewy ²⁹⁾).

66. **Роговъ**, sáté, Kyrill. **РОГОВЪ**, papírnád. Lengy. rogozina; szlov. rohoz; szerb. rogoz; albán. *ρογος*, gyékény.

67. **Роѣ**, raj; kyrill. **рон**; szlov. rog; bolg. szerb. roj; lengy. rój. orosz. **рой**.

68. **Сат**, falu. Gyökét ime kyrill. igében leljük: **сѣд**, **сѣсти**, **сѣдѣ**. Lengy. osada, telepítvény ³⁰⁾).

69. **Сноп**, kéve. Kyrill. **снопъ**; szlov. cseh. lengy. orosz. snop; wend. snip.

70. **Ставъ**, ménes. Alkalmasint rokon a kyrill **стадо**-val, a mi általában csordát, nyájat, jelesen lovakból állót teszen. Szlov. staw épület; stawadlo, akol.

71. **Тинъ**, sár; kyrill. **тина**; bolg. tyna.

72. **Огор**, ugar; kyrill. **оугаръ**; szerb. ugar; lengy. ogor.

73. **Врѣвѣ**, veréb; szlov. és cseh. wrabec; lengy. wróbel; wend. worblik; az Elbe melléki szlávoknál vorblik. kyrill. **враки**.

74. **Вишинъ**, meggy, (cerasum apronianum). Kyrill. **вишина**; szlov. wišňa; albán. *висје*; lengy. wiśnia.

75. **Вѣдръ**, vidra. Kyrill. **вѣдра**; szlov. widra; lengy. wydra; szerb. vidra; orosz. **вѣдра**.

76. **Заводѣ**, szelindek. Kyrill. **завести**, **завѣдѣ**, vezetni. A mostani szláv féle nyelvekben nem lehet kimutatni rokon értelmű szavakat; mert p. o. lengy. zawod a. m. csalódás.

77. **Змеѣ** v. **Смеѣ**, sárkány. Kyrill. **зми-и** és **змиа**, sárkány, kigyó. Szlov. zmiga, házi kigyó (*Coluber cerus* Lin.); lengy. zmijsa. Gyöke a kyrill. igében **смѣик-ати**, csuszni, mászni.

78. **Жаба**, béka. Szlov. cseh. lengy. žaba; kyrill. **жаба** ³¹⁾).

III.

79. **Чѣмъ**, pestis, dögvész. Kis orosz ny. dzuma. Vajjon nem gyöke-e a kyrill. **дѣмѣ**, fúni? — Bolg. a tárgyalt szó. čjuma, szerb. dzuma.

80. **Мѣрѣ**, szürkület. Gyöke jó rendin a kyrill. igében: **мрѣк-нѣти**, sötétülni, rejlik, a honnan **мрѣкъ**, sötétség; lengy. zmrok. A Sáros és Zemplén megyei ruthénnak a szürkület, murka.

81. **Мѣрѣште**, szürkül, setétedik, pitymallik; azon gyökből ered,

²⁸⁾ A görög *μογελ*-ben látszik rejleni a gyöke.

²⁹⁾ A budai Szótár szerint (514. l.) a latin paleaból !!!

³⁰⁾ Sanskritban: „sad“.

³¹⁾ Sanskrit gyök: „dsabh“ kap (valami után, valamihez) ném. schnappen.

82. **ОМЪТ**, hó (V. ö. alább a 85. sz. a.). Kyrill. **МЕТЖ**, **МЕСТИ**, seperi s ebben kereshetni a szó gyökét. Onnan jö; **СЪМЕТІЕ**, söpredék, szemét. Szlov. cseh. zámet, hóvihar. Szerb. namet, hófuvatag.

83. **ПОТОП**, árvíz, özönvíz. Kyr. **ТОП-ИТИ**, áradni, árasztani. Innen **ПОТОПЪ**, vízbe merülés, vizáradás. Szlov. potopa, lengy. potop, árvíz, özönvíz.

84. **Варъ**, nyár Rokonos a 31. sz. alatt tárgyalt **сваръ**-val. Igaz hogy a tavaszt **примъ-варъ**-nak nevezi a rumun és így a lat. „ver“t lehetne gyökének tartani. De hihetőbb, hogy csak az első szava latin hangzatu, a másik a szlávhoz huz.

85. **Зъпадъ**, hó (a mely a földön megállott és vastagon borítja). Gyöke a Kyrill. igében: **пад-ж**, **пастн**, esni, omlani³²⁾, szerkesztvényben: **западъ**. Szlov. zapadať béesni, és zapadnut, elboritódni. Egyébaránt zapada lengy. vastag havat teszen.

IV.

86. **Богат**, gazdag; kyrill. **БОГАТЪ**; szlov. cseh bohatí; lengy. bogaty; Felső Lausitzban: bohaty.

87. **Калік**, szegény, nyomorult; lengy. kaleka, béna, nyavalyás. Talán kyrillből, hol: **калъ**, mocsok, ferdeség.

88. **Хжд**, szegény; kyrill. **ХОУДЪ**; lengy. chudy pachotek, szegény ördög; egyébaránt „sovány“t tesz chudy; lithv. kudas.

89. **Хжт**, ravasz; a szlov. cseh. és lengy. chytri-re emlékeztet. Gyöke a kyrill. **ХЖИТ-ИТИ**-ben (rabolni, magához ragadni) rejlik.

90. **Дестоінік**, ügyes, képes, alkalmas. Kyrill. **СТА-ТИ**, állani; **ДОСТОИИЪ** érdemes. Szlov. dostogni; lengy. dostejny, nagyságos, méltóságos, úrias.

91. **Драг**, drága, kedves; kyrill. **ДРАГЪ**, drága, becses; szlov. cseh, drahi; lengy. drogi.

92. **Литнат**, sáros, piszkos; v. ö. a már tárgyalt **тінъ**-val.

93. **Голаш**, kopasz, meztelen. Kyrill. **ГОЛЪ**, meztelen; bolg. gol; szlov. és cseh. holi; lengy. goły.

94. **Гравнік**, siető, hebehurgya; lengy. zgrabny, ékes.

95. **Лаком**, vágyakodó, telhetetlen; kyrill. **ЛАКОМЪ**; bolg. lakom; szlov. cseh. lakomé; lengy. lakomy.

96. **Ісѣ-іт**, szeretett, kedves, drága; szlov. lubi; cseh. l'ibi; lengy. luby. Törzsszaval: szlov. lubit; lengy. lubicé; kyr. **ЛЮБЪІ**, **ЛЮБИТИ**, szeretni³³⁾.

97. **Мілоств**, irgalmas s az ellentéte **немілоств**, irgalmatlan. Törzsökészó a kyrill. **МИЛОСТАТИ**, irgalmazni, könyörülni; onnan **милось**, irgalom. Szlov. milostivi és nemilostivi; lengy. miłościw és niemiłościw, irgalmas és irgalmatlan.

98. **Непрешіт**, hibátlan. Törzs a kyrill. **ГРѢХЪ**, bűn. Lengy. niegrzeszny, büntelen.

99. **Пріменіт**, cserélt, változtatott, váltott. Törzsszavának látszik a kyr. **МИН-ЖИТИ**, átmenni. Szlov. premenit; lengy. przemienić, megváltoztatni, megmásolni, átalakítani; a honnan a szl. premeňeni s a lengy. przemieniony, csere sat.

32) Alapul szolgál a sánser. „pad“: 1) ül, 2) megy.

33) Vajjon nem „libet“ és „lubet“ a törzsöke?

100. **Пустъ**, puszta; kyr. **поустъ**, puszta, kietlen. Alban. **поуст**, semmi ember, gaz ember. Szlov. **pust** (főn.) és **pusti** (mn.); lengy. **puszcza** (fn.) és **pusty** (mn. puszta³⁴).
101. **Сдравън**, erős, izmos. Kyr. **драв**, **съдрав**, egészséges, ép. Lithv. **drutas**; lengy. **zdrów**; kis orosz. **zdorov**; nagy orosz. **здоровый**, horv. **zdrav**; szlov. **zdrawí**.
102. **Сглобѣ**, együgyű; szlov. **hlupí**; lengy. **głupi**; orosz. **глупо**.
103. **Скъмп**, drága. Szlov. **skúpi**, és lengy. **skąpy**, fősvény. **skupo** és **skąpo**, kevés. Lithv. **skupus**. Törzsökszó a kyr. **скѣпъ**, piszkos³⁵).
104. **Слав**, gyenge. Törzsökszó a kyr. **слаб-ити**, gyengélkedni. Szlov. cseh. **slabi**; lengy. **slaby**, gyenge, erőtlen.
105. **Слобод**, szabad; szlov. **slobodni**; lengy. **swobodny**.
106. **Смърд**, mocskos, ocsmány. Gyöke a kyr. **смръд-ити**, büdös lenni³⁶); szlov. cseh. **smrdět**; lengy. **śmierdzieć**; lithv. **smirdėti**.
107. **Треаз**, józan; lengy. **trzeźwy**; szlov. **trézwi** v. **střezwi**; szerb. **triježan**.
108. **Весел**; vig, jókedvű; kyrill. **вѣселъ**; szlov. cseh. **weselí**; lengy. **wesoły**.
109. **Воѣник**, erős, vitéz; (nyilván **bojnik** helyett). Gyöke a kyrill. **бон**, csata, küzdelem; szlov. **bog**; bolg. **boj**, lengy. **bój**.
110. **Волник**, szabad; szlov. **wolni**; lengy. **wolny**³⁷).
111. **Баба**, vénasszony; minden szláv nyelvben. Lithv. **boba**; kyrill. **баба**.
112. **Вовоане**, bűbáj, varázslás. Szlov. **babona**; lengy. **zabobon**. Gyöke a kyrill. **бабати** v. **обабати**-ben, varázslani, igézni.
113. **Влѣдикъ**, püspök, tehát egyházi fejedelem. Törzsszav a kyrill. **владѣ** v. **власти**, uralkodni; innen **владѣика**, ur. Lengy. **wladca**; szlov. és cseh. **wladika** ur. nemes.
114. **Богослов**, hittanár, theologus. Kyrill. **слово**, szó; v. **слава**, hírnév. Boh, Bóg a szláv. nyelvekben a. m. Isten. **Bogoslow** tehát a ki Isten igéjét vagy dicsőségét hirdeti.
115. **Челед**, cseléd (házi szolgálat tevők összesége). Szlov. **čelad**, v. **čeled**, familia, nemzetség; lengy. **czeladź** és **czeladka**.
116. **Дайкъ**, dajka. Kyrill. **дон** — **донти** szoptatni; **донница**, dajka. Szlov. **dogka**; orosz. **донница**, dajka. — **Dogit** szlov. **донитъ** orosz. **dojic** lengy. **fejni**; onnan **dojka** fejős tehén. Albán. **tauje**, dajka és **daixo**, az anya fivére³⁸).
117. **Дворник**, gondviselő. Kyr. **дворъ**, udvar³⁹); lithv. **dvaras**; szlov. **dwor**; innen **dwornik** szlov. és lengy. **udvarnok** (aulae praefectus).
118. **Газдъ**, gazda; szlov. cseh. lengy. **gżazda**.
119. **Катанъ** v. **Кѣтанъ**, katona. A magyartól vették át, de a magyar szónak megint szláv-gyöke van: „kat“, szlov. cseh. lengy. **Kiuzó**, gyötrő, bakó; mely nevezetet az akkori barbar katonaságnak méltán adhatták.
120. **Добъ**, dob. Alkalmasint a szlov. **dobit**-tól, (törzse a kyr. **бити**, ütni) **ütni**, verni; lengy. **dobić**. Onnan aztán a lengyel: **dobosz** = **dobos** magy.
121. **Павъзъ**, paizs; slov. cseh. **paweza**; lengy. **pawcz**.

³⁴) Nem lehetne-é „vastus“ a törzsöke?

³⁵) A lüneburgi wendek a pénteket, mikor böjtölniök kellett s szerint szigorán éltek **skumpe**-nek nevezték. (V. ö. Dobrowszky *Slovanka* II. 248. I.)

³⁶) Gyöke a sanskr. „mrd“.

³⁷) Talán „volo“, **βουλή** szavakra lehetne utalni.

³⁸) A latino-mania ezt is do, dare-tól származtatja.

³⁹) Alkalmasint a sankr. „dor“-tól.

122. **Прапор** és **Прапоре**, egyházi zászló; lengy. proporzec. Kyrillben **прапоръ**, esengettyű, csörgő; szerb. preporač.

123. **Пушка**, puska, lövő fegyver; kyr. **пушка**; albán. **пушхе**; lengy. puszka⁴⁰⁾; cseh. krabice, mely ismét a lengy. szójárásban szokott hasonértelmű karabin-nal rokonos.

124. **Ръвоѣс**, csata, ütközet. Törzsszava a kyr. **вѣти**, ütni; a honnan **рѣзковникъ**, zsvány, utonálló. Szlov. rozbog és rozbrog, lázzadás, pártütés; lengy. rozbój, utonállás és rozbojnik, utonálló.

125. **Косаш**, kaszás; lengy. kosacz. Lásd a már tárgyalt **колсѣ**-t.

126. **Ковач**, kovács; szlov. kovač; cseh. kovař; lengy. kowal; albán. **коватс**, Gyöke a kyr. **ковѣж**, **ковати**, vasat verni, ígében. Onnan **ковачъ**, kovács⁴¹⁾.

127. **Краѣс**, király; szlov. kral; lengy. król; albán. **кралѣ**⁴²⁾.

128. **Кроѣтор**, szabó; szerb. krojač; cseh. krojčĕ; a lengy. krajezy, udvari főmetélőt jelent; a szabó; krawiec. Törzsszó a kyr. **крѣти**, vágni.

129. **Кѣрвѣ**, kurva, lotyó; kyr. **коврѣ**; szlov. kurva; albán. **коврѣ**; lengy. kurwa; újgör. **коврѣ**.

130. **Логодник**, mátká, vőlegény. Kyrill. **гологдникъ**, tulajdonképp „alkalmas“; így a lengy. lagodzić is némi tág értelemben vonatkozik a kyrillbeli fogalomra.

131. **Мирѣ**, hasonlóképp mátká (a férjfi), v. vőlegény és.

132. **Мирѣсе**, mátká (a nő), v. menyasszony. Törzsszava a kyrill. **мирѣ**, béke⁴³⁾, ha csak nem **мирѣ**, világ, minthogy a mátkák bizonyos tekintetben egyik a más világát képezik. „Mir“ egyébként jegyű éntz is teszen némelyikében a szláv. nyelveknek. Az albaniai nyelvben **мирѣ**, jó, szép, szelid és **те мирѣсѣ**, a javak, a vagyon.

133. **Дрѣска**, nászoló v. nyuszolyóleány; törzs. a szlov. druh, lengy. druch, társ, pajtás. Druchna és druzka lengyelül is nászoló-leány.

134. **Невѣстѣ**, menyecske, férjhez ment nő; kyrill. **невѣста**, származik ebből: **вндѣти**. Szlov. nevesta, menyasszony; lengy. niewiasta, asszony⁴⁴⁾.

135. **Сѣкнѣ**, szoknya; kyrill. **сѣкнѣ**; szlov. sukňa; szerb. ugyan az; albán. **сѣкнѣ**; lengy. suknia.

136. **Писарѣс**, írnok; kyrill. **писарѣ**; ebből: **писѣти**, írni; szlov. cseh. pisar; lengy. pisarz.

137. **Попѣ**, pap, lelkész. szlov. cseh. lengyel. popa; orosz. **попѣ**, kyrill. **попѣ**⁴⁵⁾.

138. **Бесеарѣкѣ** v. **Бисерѣкѣ**; templom, egyház; bolg. **сѣрка**; szlov. cirkew, ecclesia, egyházi község; lengy. cęrkiew; orosz. **церковѣ**.

139. **Благословенѣ**, áldás. (áldás-mondás); szlov. blahoslawenstwi, boldogság; lengy. błogosławienie, áldás.

140. **Чѣсда**, csuda; szlov. čudo; horv. chudo; lengy. cud; orosz, **чѣсдо**. Származék a kyrill. **чѣсдо**-tól. Albán. **чѣсдо**.

141. **Цѣрковникѣ**, egyházi L. **Бесеарѣкѣ**.

142. **Споѣданѣ**, gyónás; szlov. spovedaňi; cseh. zapowidani; lengy. wypowiedanie v. spowiedz.

40) Meglehet hogy a német „Büchse“ a törzs.

41) Sansk. „kú“ hangzik.

42) Alkalmassint a szlávokkal sokszorosan érintkező Karl (Carolus M.) a frankok hatalmas királya nevéből alkották a legrégebb időben.

43) Sanskr. „me“, cserél, változtat.

44) A „Budai Szótár“ Vestara viszi az eredetét.

45) Miklosich, a tudós slavista mind: Radices L. Slavonicae (Lips. 1844. S. 8. Cap.), mind: Die slavischen Elemente im Rumunischen (Bécs. 1861 4 88. Cap.) című munkájában a német phaph-tól származtatja a fennírt szót. Nem vette észre v. elfeledte, hogy Suetoniusnál (Calig. 32.) Propertiusnál (IV. 3. 62), Ciceronál (Mil. 24.) és Virgiliusnál Aen. XII. 120) popa alapot tesz.

143. **Каделнітіа**, füstölő (edény); szlov. kaďidelňica; lengy. kadzielnica; szárm. a kyr. **кад-ити**-től, (füstölni), a honnan **кадильница**, füstölő.

144. **Казаніе**, prédikáció, egyh. beszéd; slov. cseh. kazaňi; lengy. kazanie. Alkalmassint a kyr. **казати**-ből, (mutatni).

145. **Клопотар**, harangöntő, harangozó. Kyr. **кочот**, zaj, lárma. Szerb. klopotar a vezérkos. Szlov. Klopotec, csengő kóró (Rhinanthus L.). A lengy. kalatač, kopogás is rokonos lehet vele. Klopот lengy. baj, vesződség, veszekedés.

146. **Молітвѣ**, imádság. Gyöke a kyr. **мол-ити**-ban, melyből szárm. **МОЛИТВА** v. **МОЛКА**, imádság; szlov. modlitwa; lengy. ugyan az.

147. **Молитавник**, imádságos könyv; azon gyökből. Szlov. modlitewnik, az imádkozó.

148. **Мѣченик**, vértanu. Törzse a kyr. **мжка**, kinzás; szlov. muka v. mučidlo; lengy. męka; szerb. muka; albán. *μουνη*; lithv. muka. Onnan szárm. a kyr. **мжченикѣ**, vértanu; szlov. mučedlnik; cseh. mučelnik; lengy. męczennik.

149. **Отпуст**, bűnbocsánat, a kyr. **поустити**-től, elengedni. Szlov. cseh. lengy. odpust.

150. **Пеазна**, ének, egyházi dal; szlov. péseň; lengy. pieśń; cseh. píseň; törzsszó a kyrill. **пѣ-ти**, **поѣ** énekelni, miből **пѣснь** ének.

151. **Коліндѣ**, karácsonéji ének, Krippenlied. A szlav. szójárásokban; koleda és kolenda. Törzsszava a kyr. **коладл**, bolg. kolada, karácson. Alban. *колєνδρε*, perecz, melyet karácson elő-estéjére sütnek; innen *дѣт'е колєνδраβєт* karácson szombatja.

152. **Поклоніе**, tisztelet, imádás, térdhajtás. Törzsszó a kyr. **клон-ити** meghajolni; szlov. poklon és poklona, lengy. pokłona, orosz. **поклонѣ** bókolat, térdhajtás.

153. **Поманѣ**, emlék, emlékezés. Törzs-szó a kyr. **ман-ѣти** hinni, vélni, és **поманѣти** emlékeztetni, említeni, szlov. spomenut; cseh. zpomenuti; lengy. wspominać. Innen; szlov. pamať, cseh. pam'et, lengy. pamięć emlékezet.

154. **Празнік** innerнар, búcsu. Kyr. **праз-ити** sütni, pergelni, rántani. Pražnik a kis és nagy oroszoknál azonselentésü (innep).

155. **Пречістѣ**, bold. szűz (feletébb tiszta). Kyr. **прѣчнста** purissima; lengy. przeczysta.

156. **Престол** v. **прїстол** áldozó asztal. Kyr. **прѣстолѣ** trón, királyiszék. Bulg. prestol a mi rumunul.

157. **Райс**, paradicsom; kyr. **ран**, szlov. bolg. szerb. cseh. lengy. raj.

158. **Сѣжнєніе** szentség, Szlov. swaťit, lengy. swięcić szentelni; swięcenie lengy. szentelés.

159. **Таинѣ**, titok. Szlov. tagit (tajit); lengy. tajić titkolni; innen tajny, tajna, tajne lengy. titkos.

160. **Троїцѣ**, Sz. háromság; kyr. **тронца**; lengy. trójca.

161. **Ѹтреніе** reggeli mise. Törzsszó a kyr. **оутр-о** reggel; lengy. jutrzina.

162. **Вечероіе**, vecsernye (ad Vesperas); szlov. večer; orosz. **вечерѣ**, horv. vecher; lengy. wieczór. Wečerni; wieczorny lengy. estveli.

163. **Сѣрак** szegény és

164. **Сарікѣ** guba, a szlov. širica-ra (falu nevez. szür-dolmány) mutat, mely lengy. sierak. De lehet törzsszava a kyrill. **сирѣ**, (árva) is; bolg. sirače; szerb. sirak.

165. **Слѣга** szolga, és.

166. **слѣжніка** szolgáló, származik a kyr. **слоу-ти** hallani-tól, a honnan **слоуга**, szolga.

167. **Роботѣ**, robot, urdolga. Kyrillben **рокѣ**, szolga, jobbágy; és **рокота** szolgaság, jobbágyaság; albán. *роб*, Szlov. cseh. robōta; lengy. robōta munka, dolog.

168. **Исправникѣ** vezér, főnök, igazgató. Szlov. cseh. lengy. sprawa igazítás, végrehajtás, megkésztés. Szlov. sprawec igazgató, kormányzó; cseh. zpráwce. Lengyelben ellenkező leg; sprawca gonosztevő.

169. **Старіц**, apát; kyr. **старѣцѣ** öreg.

170. **Старосте** előjáró, főnök, az elébbivel rokonos. Lengy. starosta megyei főnök, a megyéje starostwe; orosz староста.

171. **Стрѣгати** esztergályos. Kyrillben **строугати** vakarni, kaparni; szlov. strugat (struhat) vakarni, reszelni, esztergályozni; szerb. strugati esztergályozni; lengy. strugać, faragni.

172. **Стрѣг** esztergály. Szlov. szerb. strug; orosz. **стругъ**; albán. *στροух* mind a gyalut teszik.

173. **Тълмач** tolmács, fordító; kyr. **таъмачь**; szlov. szerb. tolmač; lengy. tlómacz.

174. **Теслар** ács, esziünkbe juttatja, hogy kyr. **тесла** bárd, fejsze, mely szlov. řeslja v. řesljicka; szerb. tesla. Lengy. cieřla az ács.

175. **Токач** takács; kyr. **тъкачь**; szlov. ткаč; lengy. tkacz.

176. **Член** társ, pajtás. Kyr. **чланъ** tag, rész; lengy. członek; szl. řlanek.

177. **Верковник** első, előjáró. Törzsszava a kyr. **врѣхъ** hegy⁴⁶); szlov. wrch; cseh. wrh; lengy. wierzeh. Ezért szlov. wrchownik; lengy. zwierzchownik előjáró.

178. **Враг** ellenség; kyr. **врагъ**; lengy. wróg.

VI.

179. **Кѣрг** folyó; lengy. ciurka foly, csorog, mint onomatop. nevezet.

180. **Харць** háború, viadal és

181. **хърцелек** 1) küzdeni, birkozni, 2) gyötörni, kinezni, 3) bajlódni a szlav. harc-ra (baj, szorultság) mutat. Szlov. és cseh. harcowař hadakozni, harezolni, csatázni; lengy. harcować tornázni, lovas scatát vini.

182. **Керзец** görbitni. Szlov. krčít összehuzni, görbitni, ránczbaszedni; lengy. kurezić.

183. **Обидецк** búsítani, búsulni. Törzsszó a szlov. bída nyomoruság, inség, mi nagyorosz és lengy. bieda. A hol e van, ott igazán van miért búsulni.

184. **Проклецек** szidalmazni, átkozni; kyr. **кльн-ж, клати** átkozni; szlov. klař; cseh. kliti; lengy. kłać szidalmazni.

185. **Сдровек** összetörni, tiporni; szlov. drobit morzsolni, aprítani; kyr. **дров-ити** conterere, morzsolni.

186. **Смрѣдск** bűdös lenni. Törzs. a kyr. **смрѣд-ити** bűdös lenni; lithv. smirdėti; szlov. smr'def; lengy. śmiedzić.

187. **Смеркъск** orrát fúni szlov. smrk; cseh. smrek; lengy. smarki takony. — Szlov. smrkař szippantani és orrát fúni. Lengy. smarkać (sia) orrát fúni.

188. **Таїс** vágni, szelni; kyr. **тън-ж, тати** vágni; szlov. tnuř; lengy. ciąć.

189. **Требе** kell. Kyr. **трѣв-свати** kelleni, kényszerülni. Svlov. treba; cseh. řeba; lengy. trzeba v potrzeba, kell; innen a szlov. potrebowat; lengy. potrzebować szükségleni.

190. **Желеск** panaszkodni. Kyr. **сѣжалити-си** gyászolni, vagy **жел-ити**, Szlov. és lengy. řal; cseh. řel; szánás, bánás, vezeklés. Innen a szlov. řaliti; lengy. řalic się báni, keserülni⁴⁷).

VII.

191. **Олт** Aluta, Olt (folyó). Törzsszó a szláv. ljuta sebesség, gyersaság, mi az ócsehben is előfordul s a mi rokonosnak lászik a rnmun „iřte“-vel (hamar) rokonosnak lászik.

⁴⁶) Gyökszava a Sanskr. „vrh“ nő (növekedik, gyarapszik).

⁴⁷) Éppen csak neveléségesen hangzik a Bobbs (Diction. ruman. latin. si ungar. In clus. 1822) származtatása a latin zelo, — are = aemulor, versenyezni, félteni.

192. **Дева**, város Hunyadmegyében; törzsszó a kyr. **ДѢВ-А** szüz⁴⁸⁾; nagy orosz. djeva; horv. deva, devicza; lüneburgi wend. dewka; lengy. dziewczka; fehér or. dzěvka.

193. **ДѢВРАВА**, falu és hegy neve több megyében⁴⁹⁾. Kyr. **ДЖБРАВА** liget, berek; szlov. dubrava; szerb. dubrava; lengy. dąbrowa. Törzsszó a szlov. cseh. dub, lengy. dąb tölgyfa. Tehát tulajdonképp: tölgyes.

194. **Деал** hegy, halom. Reámutat a szlov. del-re (rész); meg a cseh dil; lengy. dział szavakra⁵⁰⁾. Kyr. **ДѢЛЪ**.

195. **Малина**, falu neve. Kyr. **МАЛИНА**; szlov. malina; lengy. cseh. szintugy. a. m. málna*).

196. **МЪЧІСЪКЪ**, bizonyos hegy neve. Lengy. maczuga dorong; szerb. hasonlóképp. Kyr. **МАЧУГА**. Egyébaránt a rumun szónak is tulajdonképpi jelentése dorong.

197. **МѢДРА** falu és hegy neve. Kyr. **МЖДРЪ** fehér; szlov. moder; cseh. mūdry; lengy. mądry;

198. **Стража**, falu neve A. Fejérmegyében. Kyr. **СТРЖ-Ж**, **СТРЖИ** őrködni; **СТРОЖО** őr. cseh. straha; horv. ztrasa v. ztrasan; lengy. straż.

199. **Стрѣис**, Sztrigy (folyóv.). Kyrillben ettől **СТРЖАНТИ** löni, jó **СТРЖЛА** nyil; szlov. strela; cseh. střela; lengy. strzała.

200. **ШІСТЪ**, hegy neve Hunyadmegyében. Szlov. štiti suta, szarvatlan, csonkitott; lengy. zezuty kifosztott, kopasz, tar. Vagy tán suto bō, sok a gyök?

201. **Жіі**, zsi (folyó neve), Schyl. Kyr. **ЖИЛО** ér, vagy **СИЛА** erő, hatalom. Szlov. žila ér; szintugy cseh.; lengy. żyła.

202. **Жілка**, patak neve. (Karácsonfalvánál szakad a Küküllőbe). Kicsinyítő szó az előbbiből. Szlov. žilka, meg žilecka; lengy. żilka, erecske. (Vena, venula).

203. **Сокол**, Kolozsmegyei falu neve. Szlov. csehül: sokol solyom; lengy. sokół.

204. **Стрѣгар**, Szászsebes melletti hegy és falu neve. Szlov. struha árok, völgy, vizek összeszakadása**).

205. **Стріг**, folyóvíz. Kyr. **СТРИГЖ** nyirni; lengy. strziga.

206. **СѢХОДОЛ**, Szokodol, falu neve (Huny. m.) Szlov. és cseh suchi; lengy. suchy száraz és szlov. cseh. dol alföld; lengy. dól.

207. **ТѢЛМАЧ**, falu neve. V. ö. a 173. sz. **ТЪЛМАЧ**⁵¹⁾.

208. **Тжрнава**, falu neve (Zaránd). Szlov. táрни terhes, terhelt. Gallieziában is gyakran elé forduló név.

209. **Топліца**, falu és hegy neve (Huny. Torda m. Kővár v.). Jó rendin a szlov. topit-tól (olvasztani). Lengy. topić; kyr. **ТОП-ИТИ**.

210. **Черна**, patak és falu neve (Huny. m.) Szlov. cseh. černi, fekete; lengy. czarny. Černa és czarna a melléknév nőnemü alakja. kyr. **ЧРКНЪ**.

211. **Черніца**, falu neve (A. Fej. m.) Kyr. **ЧРКНИЧНЕ** áfonya (Vaccinium Vitis idaea); lengy. czernica.

212. **Чернавода**, patak neve (Szecselnél.) Černa fekete, wodà viz szláv.

48) V. ö. a sanskr. deva-val. Jel. istennő, gyök: div világol.

49) Lenk v. Treuenfels. Topogr. Lex. Wien. 1839. I, Köt. 287. köv. lap.

50) A budai szótár 172. lap. „tellus“-ból (! ! !) származtatja,

*) A szövegünk utána veti zárjelben „Prunus Padus“; de ez a vadborostyánt teszi, mely rumun. ny. **МЪЛІНЪ**.

** Strugarnál valóban egy néhány patak, illetőleg völgy szakad össze.

51) Az Erdélyről irt korábbi munkákban Talmács-at zsidó gyarmatnak állítják s nevét a Talmudtól származtatják.

VIII.

213. **Баснь** mese, rege; kyr. **баснь**; szlov. és cseh. báseň; lengy. baśń; bolg. basen; orosz. **басня, баснь**.

214. **Болован** bálvány (Block). Kyr. **болъванъ** szobor. Szlov. horv. balvan; bolg. boluvan; orosz. **волванъ**; lengy. bałwan.

215. **Болъ**, betegség, nyavalya. Törzsszó a kyr. **болъ-кѣти** fájdalmat szenvedni; innen **болнь** és **болкъзна** nyavalya; bolg. bolnav; szerb. bolia; lengy. ból; szlov. cseh. bol fájdalom, átv. betegség.

216. **Час** óra. A kyr. **ча-жѣти**-ből, (várni, várakozni) jön: **часъ** óra; lithv. čiešas; alban. **часас**; ellenben **часас** mindjárt, tüstént. Szlov. és cseh. čas idő; nem különben lengy. czas.

217. **Чинсте** tisztesség, tisztelet, becsület; kyr. **чѣсть**; szlov. és cseh. čest becsülni, árát szabni; úgy lengy. cenić. A lengyelnél széltiben częstować vendégül látni, megvendégelni.

218. **Конецъ** vég, hegy; kyr. **Конецъ**; szlov. cseh. konec; lengy. koniec.

219. **Даре** adás, adomány. Törzsszó a kyr. **дати** adni. Szlov. cseh. dar adomány, ajándék.

220. **Довѣдъ** bizonyító ok, erősség, argumentum. Törzs. a kyr. **довѣсти**; a honnan **довѣдъ**; lengy. dowód.

221. **Дров** darab, v. ö. **сдровеск**, 185. sz.

222. **Дух**, lélek, szellem. Kyr. **доухъ**, melynek gyöke a **доу-нжѣти**-ban (lélegzeni) rejlik. Meg van minden szláv nyelvben. Karinthiában és Horváthországban duh.

223. **Глас** hang, szózat; kyr. **гласъ**; szlov. és cseh. hlas; lengy. głos; orosz. **голосъ**; alsó Lusab. glos. Albán. **γλασ** beszélni⁵²).

224. **Гравъ** sietség. Törzsszó a kyr. **гравѣти**, ragadni, rabolni*). Alban. **grabit** rabolni; **grabetia** zsákmány.

225. **Гръмадъ** rakás, csomó, tömeg; kyr. **граммада**: szlov. grmada; bolg. gramada; cseh. hromada; lengy. gromada. A lengy. grom mennyiséget jelent, a mekkorság eszméjét is belé foglalva

226. **Гроазъ** rémülés, iszonyodás; (ném. das Grausen); kyr. **гроза**; lengy. zgroza**).

227. **Исправъ** ügybaj, végrehajtás. Szlov. cseh. lengy. sprawa.

228. **Жар** parázs, eleven szén. Kyr. **заря** és **зоря** fény, ragyogás. Szlov. zarja, zorja; bolg. zorja; bolg. zora; cseh. žáré parázs, hajnal pirossága; lengy. zorza hajnali pirosság, és жар parázs. Alban. **џарр** v. **џарре-и**, Kyrillben **зарекъ** augustus-hó; cseh. žarj, régebben žarig september hó.

229. **Казня** fogság; lengy. kaźnia. A kyr. **ка-нѣти**-ből (lakolni) jön **казня** büntetés.

238. **Кръгъ** kör; oroszul ugyanaz. Szlov. kruh karika. lengy. krąg kör; kyr. **крѣгъ**.

231. **Леак** orvosi szer; kyr. **лѣкованнѣ**; szlav. szlov. cseh. lek; lengy. leki.

232. **Милъ** irgalom, kegyelem. Kyr. **милъ-овати** irgalmazni és **милъ** irgalmazó. A feljebb magyarázott „mipe“-t (131. sz. is ide lehetne huzni a hangsere törvényei szerint⁵³).

233. **Модръ** mód. Kyr. **моуд-нѣти**, késlekedni, megfontolni. Szlov. múdri bölcs, okos, eszes; lengy. mądry⁵⁴).

234. **Нѣдежде** remény; szlov. nádeg; cseh. nadege; lengy. nadzieja. Kyrillben **надѣжѣти-са**, **дѣжѣ** vagy **деждѣ** reményleni; miből lesz **надежда** remény.

⁵²) A budai szótárnak a **γλάσω**-t (clamo) juttatja eszébe.

*) Mint a német reissend a reissen-től. Kiadó j.

***) Ide vonhatni még: szlov. hroza iszonyúság, iszonyodás, k. j. és orosz. **проза** 1) fenyegetés. 2) Égiháboru.

⁵³) A budai szótár törzs gyanánt azt veszi „mare“, mint „mas“nak az ablatívusát.

⁵⁴) Bizonyosan nem a lat. modus-tól.

235. **Нѣпастѣ** baj, bosszuság, hamis vád, rágalom. Szlov. cseh. napad reáütés, megtámadás; lengy. napaśé megtámadás, szidalom. **Кур. падаѣ, пасти** esni, bukni; miből **напастѣ** kísértet.
236. **Обичеиѣ** szokás; szlov. običag; cseh. običeg; lengy. obiczaj. azon értelműek.
237. **Одихнѣ** v. **Ходинѣ** nyugalom, pihenés, a **кур. годѣ**-ra vezet mint forrásra vissza, a mi idő-t tesz. Innen szlov. és cseh. hodina óra; lengy. és nagyoroszul: godzina.
238. **Откупѣ** eladás; **кур. отъкоупѣ**; szlov. cseh. otkup. Lengy. odkup visszavásárlás; wykup megváltás.
239. **Платѣ** fizetés, adó, vám. **Кур. плат-ити** fizetni. Szlov. és cseh. plat fizetés, bér, zsold. Lengy. płatnia v. płaca fizetés⁵⁵⁾.
240. **Плодѣ** mag. méh (uterus); **кур. плодѣ**; szerb. plodva. Szlov. és cseh. plod magzat; lengy. plód. orosz. **плодѣ** gyümölcs. átv. haszon, nyereség.
241. **Покоиѣ** nyugalom; szlov. cseh. pokog; lengy. pokoj (nyugalom, béke); lithv. pakajus. Törzsszó a **кур. кон-ти**, lecsillapítani, a honnan **покон** nyugalom.
242. **Похвала** dicséret, magasztalás; szlov. cseh. pochvala; lengy. pochwała.
243. **Подобие** hasonlóság. Szlov. cseh. podoba alak, forma, más szóval: podobenstwi; lengy. podobieństwo; törzsszó. a **кур. подобьнѣ** hasonló.
244. **Поршнѣ** parancs, meghagyás. **Кур. поршчити** átengedni, reábizni. Szerb. poruka; albán. *порси*; szlov. cseh. poračati; lengy. poruczać ajánlani, meghagyni.
245. **Посар** égés. Szlov. požar; de inkább csak a többesben: požari használják, 1) gőz, pára, 2) égés helye értelmekben. Lengy. pożar égés. Egyébaránt v. ö. **жар**. (228. sz.)
246. **Послание** levél, küldemény. Szlov. és cseh. poslani küldés.
247. **Послушение** engedelmesség. Törzsszó a **кур. слоу-ти** hallani, (valakire) hallgatni. Szlov. és cseh. poslušnost' és poslušěnstwí; lengy. poslusenstwo engedelmesség, szófogabás.
248. **Починог** első vásár. Törzsszó a **кур. почати** kezdeni. Na poczynie, azt mondja a lengyel vásárló is, mikor ő, az első, a ki a kalmártól vásárol s e körülményt arra akarja felhasználni hogy olcsóbban kapja az árut.
249. **Повесте** elbeszélés, mese. Szlov. cseh. povest; lengy. powieść hir. Törzsszó a **кыррил. вѣсть** hir.
250. **Причинѣ** ok, ürügy; szlov. cseh. příčina v. příčina; **кур. причина**.
251. **Принос** áldozat, adomány; **кур. приность**. Gyököszó: **несѣ, неси** hozni, vinni; szlov. cseh. prinest; lengy. przynieść, przynosić.
252. **Рѣндѣ** rend, sor; **кур. радѣ**; szlov. bolg. rad; cseh. řad; lengy. řad. Hasonlitni való az albán. *råde* rendenkint, soronkint.
253. **Сверс** sokaság, tolongás. Törzsszó a **кур. съвѣргнѣти** összefutni. Szerb ny. sbieg = confugium. Szlov. cseh. zbeh lefutás, összefutás, leszökés; lengy. sbieg. Albán. *béγ* és *βέτε* menni.
254. **Свадѣ** czivodás, veszekedés; **кур. свѣада**; szláv. svada; szerb. svaja; szlov. cseh. lengy. zwada⁴⁶⁾.
255. **Слободѣ** szabad, szlov. sloboda; lengy. swoboda; cseh. is swoboda szabadság. Gyököszó a **кур. свон** *ιδωσ* maga; innen **сво-кодѣ**, maga ura azaz szabad⁵⁷⁾.
256. **Слободение** szabadság, szabadulás. Szlov. slobodeňi v. oslobodeňi; cseh. swobodeňi; lengy. oswobodzenie és wyslobodzenie szabadítás, szabadulás.
257. **Смърдение** bűdösség. L. **смърд**, 106. sz.

⁵⁵⁾ A bud. szótár az 511. lap. azt állítja hogy plata = argentum.

⁵⁶⁾ A budai Lex. 637. l. *σφαξω*-t teszi fel.

⁵⁷⁾ A budai Lex. 648. l. solutus-ból származtatja per metathesin.

258. **Свон** hir, hirnév (reputatio). Kyrill. **звонѣ** harang; szintugy szlov. cseh. swon és lengy. dzwon.
259. **Тѣрг** vásár, piac; karinth. terg; kisorosz. torg; fehérorosz. torh; szlov. cseh. trh; lengy. targ.
260. **Урода** termékenység. Törzsszó a kyr. **род-ити** szülni, nemzeni. Szlov. uroda termékenység; lengy. urodzajność. Uroda a lengyelnek a női szép termet.
261. **Веселіе** öröm, vidorság. Szlov. weseli mint adj. vig, mint subst. örömnep. Lengy. weselo öröm, aztán menyegző. Lausitzben a szerbek úgy ejtik hogy „jasoty“; alsó Lausitzban: vjasoty. Törzsszó a kyr. **весеаѣ** vig, jókedvü.
262. **Весте** v. **вѣсте** tudósítás, hir; szlov. cseh. (po)west; lengy. wieść. V. ö. **повесте**, 249. sz.
263. **Винѣ** vétek (Schuld); szlov. lengy. cseh. wina.
264. **Віноват** vétkes, bűnös; szlov. cseh. winni és winowati; lengy. winny és winnowajca.
265. **Волніе** szabadság, szabad akarat és
266. **Воіе** akarat. Kyr. **воаа** akarat; szláv. volja; szlov. wola, bolg. wola; alban. *βολ*; lengy. cseh. wola.
267. **Заніс** kötelezvény. Törzsszó a kyr. **пис-ати** írni. Szlov. cseh. lengy. zapis kötelezvény.
268. **Завістіе** irigység; szlov. cseh. zawist; lengy. zawiść.
269. **Зѣбавѣ** késedelmezés; szlov. cseh. zabaweni. Lengy. zabawa időtöltést is jelent.
270. **Жалоба** panasz, siralom. Szlov. cseh. žaloba, panasz; lengy. žaloba, panasz, búsulás. V. ö. **желеск**, 190. sz.

Jegyzések a feljebbi szó-készlethez.

Nem tartottam sem illőnek, sem megengedhetőnek megszakítani némi észrevételeimmel az író előadását. De itt a végén, bocsánatot remélve, megteszem jegyzéseimet, közikbe igtatva Miksa Gy. uréit is, a ki az értekezést Évkönyvünk számára lefordítani sziveskedett.

30. **Стор**. Az író, jegyzésében a sanskr. „stagh“ hoz hasonlítja. Ezt a gyököt nem lelem szótárimban; de igen is ezt: „sthağ“ melyet tegere=fedni szóval tolmácsolnak.

34. **Тршп**. — Midőn egy nyelv különböző ágait beszélő nemzetek egy szót különböző értelmekben, — de a melyeknek mindnyáját egy közös alap-eszmére vihetni vissza, — használnak, azt nagyon természetes ténynek tarthatjuk. Mert hiszen csak a közös birtokot (a gyököt), mely egyszersmind mindeniknek külön sajátja is, használja mindenik kénye szerint. De ily esetben rokotalan két nép közti történetes érintkezés alkalmával kölcsönzött szók nincsenek. Ezek vagy teljes és eredeti értelmükben vagy néha ebből merőben kifogatva költöznek át. (V. ö. p. o. a tóttól kölcsönzött magyar „potom“ szót.) Következőleg a **тршп** bizony nem tartozik a „quaedam verba“ közé, „quae in linguam valachicam irrepserunt“, mint a Bobb szótára fejezi ki.

35. **Балтъ**, az elébbi jegyzéshez hasonlóra szolgáltat alkalmat. Ez esetben a rumun értemény éppen az ó-szlávval vág össze.

38. **Бразда**. Az „irrepserunt“-elv szerint a rómaiak maradvékai a tótoktól tanulták volna a szántásvetést! „Hát a magyarok?“ — Miért ne? Történelmi ellen-mondás nincs benne.

41. **Гадінѣ** a köznyelven csak „vadállatot“ jelent. M. G.

42. **Гаѣрѣ** rokonos lehet a **голѣ**-val (üres, kopasz, üreges, öblös. — Oroszul: **голо**, **гольнѣ**, **голо**, meztelen, kopasz. **Гольнѣ** hajó dereka, azaz öblös valami. (V. ö. gör. *κοίλος*, col. *κοίλος*.) Rum. **голи** kiüríteni; **гольтате** üresség, üreg sat.

48. **Къиень**; Cannabistól nem származtatnám. Csak annyiban rokonos vele a mennyiben a szláv. és latin, mind a kettő árja nyelv.

50. Nekem úgy tetszik, hogy *καλύβη* az ó görögben is rokotalan és valószínűen „irrepta“ szó volt.

64. **Пестрав**. Fel lehet hozni még, hogy rum. **пестриц** tarka, babos; **пестриш** foltos. Orosz. **пестрый** tarka. Ismét egész család.

66. Rogozina rum. szintegy mint lengy. gyékény. M. G.

A 65 szám alá tett 29) jegyzésben hibáztatja írónk a Budai szótárt, hogy **плеавъ**-t a lat. palea-tól származtatja. Véleményem szerint azon joggal a mellyel „kenepe“ származik cannabistól. Egy kis metathesis nem tesz különbséget.

68. **Сат**. Hivatkozom a 38. szám alatti jegyzésemre. A 30) alatti jegyzésben idézett gyöknek „sad“ nak a sanskr. nem csak „ülni“, hanem „menni“ értelme is van.

70. **Стaw**, szlov. nem csak „gazdasági épület“, hanem általában „épület“ és másfelől állapotot“ (status, conditio) jelent.

76. „Za“ tag általában nagy szerepet játszik a rumun és szláv. nyelvek közös elemeiben. Bővebben szólunk hozzá a 268. sz. **Завистие** alkalmával.

88. **Хжд** az én szótáram szerint, valamint a közbeszédben azt jelenti: rut, ocsmány. ☞

89. **Хжт**, azt a szót a szótáramban nem lelem.

93. V. ö. a 42 számhoz járó jegyzésemet.

112. Bernolak szlov. szótárában a „bobona“ nincs meg.

117. 39) jegyz. „Dor“ gyököt sanskr. nem lelek; de van igenis; „dar“ hasit, és „dur“ ajtó.

124. **Rezboi** köznyelven szövészeket jelent. M. Gy.

126. Az újabb rum. szótárak már semmit sem akarnak tudni e szóról. Szerintök: „ferariu“.

132. **Ha** a rum. nyelvbéli szláv elemek mindnyáját valamelyik egyes szláv. törzs. nyelvészletében lelnők kirekesztőleg, inkább lehetne történetes érintkezésnek tulajdonítani. De így, miszerint a rum. szó értelmét kol egyik, hol másik fajnál találjuk divatozónak, nem képes el nem ejteni a közlekedési és „irreperunt“ teoriát.

138. Ezt erőltetett hasonlításnak tartom. Beszearika világosan „basilica“ tól származik.

140. Bernolak szerint, a ki čudo-t nem ismeri: čudák=portentum; de csak a köznyelvben.

154. **Praznik** ünnep, hogy a sütni, pörkölni, vajban rántani („prázdi“ orosz.) szavakkal lenne kapcsolatban, nem látom valószínűnek. Hihetőbb, hogy a német „Musse“ (üres, szabad idő) teszi az alapeszmét, mely a szlo. „prazni“ (üres), „praznit“ (üritni) az orosz „prazdnyĭ“ (erledigt, offen, leer, eitel, müssig sat.) és „prazdnost“ (Musse, Müssiggang) szavakban mutatkozik.

158. Ide tartozik a **сѣхнт** (szent) is. Szlov. swati; orosz. **святый**. M. G.

178. **Враг**-ot mint törzsszót egy szótárban sem lelem. De ott a származéka: **вражвъ** veszeke-dés, czivódás, ellenségeskedés. — Cseh. **wražda** gyilkosság.

182. Ezt a szót nem lelem a szótáramban.

183. V. ö. az orosz obiszat, obideat bántani, megsérteni, búsítani (kränken) igét.

190. Az összehasonlított szók kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy írónk két szót összezavart: t. i. **желеск** szánom, bánom, búsulok, gyászolok és **ме желеск** panaszlok, vádolok.

191. **Ljuta**-sebes talán ó szlovén szó lehet; a mai nyelv szótárában nem lelem. Ellenben orosz. **люто** kegyetlenül, **лютный** kegyetlen. A rum. **iste** hirtelen haragut, felfortyanót is jelel. Ném. **jähzornig**, auffahrend. A sajtról, túróról is mondják s ekkor csipőst jelent; magy. sebes túró.

197. **Mundra** rum. csinos. M. G.

198. A szlov. „straža“ kifelejtődött; pedig ez egyez legtökélyesen.

201. **Силь** rum. ny. erő, hatalom, erőszak.

208. A gallicziai Tarnava s a rum. Tyrnava végzetbeli hasonlóságuk mellett éppen gyökeikben (*Tar és Tir*) különböznek. Tyrn rum. seprü. (A lat. tero-ból?) A küküllő folyó neve is rum. Tyrnava.

229. Szótáraim szerint a rum. k a z n a sem fogságot, hanem: kint, szenvedést, testi vereséget jelent.

233. 54) jegyz. Ha a magyar mód, s az új keletű modor jöhetett a lat. modustól, úgy igen a rum. módrú is.

220. Devad. (dovedi-től); 235. nepaste nepastuit-tól; 239. plata (plati-től); 249. poveste (povesti-től); 257. smerdenie (smerdi től); 261. veselié (veseli-től); 262. veste (kapcsolatban a 220. és 249. alattiakkal); 265. voia, 266. volnicie (voi-tól) s több mások mind egész szócsaládok képviselői. Mindezeket véleményünk szerint jobb lett volna családonként rendezni, mind tárgyjelentésük nyomán egymástól elszagztatni. Általában szeretnénk a rum. és szl. nyelvek közös elemeinek egy etymologiai összeállítását látni avatott kéztől, melyből aztán világosan kiténnék, hogy azok nem csupa társadalmi érintkezés, szomszédosság vagy történetes vegyülés eredményei. Nem hogy a történelem nyujtana a tárgyalat közös elemekre nézve világosítást, hanem megfordítva ezeknek mélyebb vizsgálata vetne világot, legalább mécsesfényt a történelemre. Mert mindig csak azt vagyunk kénytelenek kérdeni, hogy hát a dákokat a föld nyelte-e el?

És ezzel térjünk vissza irónkhoz.

Egyelőre félbeszakítom további vizsgálataimat e kétszáz hetven szó felsorolása után, melyekkel azonban a Szláv eredetről tanuskodó kifejezések száma még nincs kimerítve.

Ismételve jelentem ki, hogy nyelvtudományi elvében alapuló szigorú bírálat alig fogja elismerni, hogy a rumun v. oláh nyelvben létező szláv szavak itt megkísértett kimutatása tudományos álláspontot követelhesen. Nem is bátorkodom azt igényelni, sokkal szerényebb föladatot tűzvéni ki magamnak: egyfelől azt hogy a szláv nyelvek belső gyakorlati, bármi csekély nyelvtudományomnál fogva egy sok oldalról többször hozzám intézett felszólításnak eleget tegyek; és ez által aztán másokat néltalán mélyebben beható háládatos vizsgálódásra serkentsek.

A következőt azonban nem vélem hallgatással mellőzendőnek.

Mivel a világnak egy nyelve sem bír huzamasb ideig a szomszédok befolyásának daczolni s mivel a chinai fal a mennyei birodalom lakosait sem óvá meg nyelvök megvesztegetésétől: talán nem volna érdektelen megkísérteni, vajjon nem lehetne-e megállapítani az időszakot, melyben, vagy a mely körül a szláv elem a rumun v. oláh nyelvben érvényre jutott?

Nyomtalan eltűnhettek ugyan az egykori Dacia régi szlávjai melyeknek még neveiket sem tudhatni⁵⁹⁾, kivévén a később is előforduló Jászokat⁶⁰⁾.

Azonban a Hunok és (keleti) Romaiak világot megrázkodtató bukása után az európai száraz föld történelmében megint a szlávok bírnak tulajdallyal a Germánok mellett.

Vonulásuk Ch. u. harmadik századtól a hetedikig északtól délre, délkeletre Moesiára, Illyriára,

Magyar, Csehországra sat. terjeszkedik⁶¹⁾ Békés művészetekkel foglalkozván városokat építettek, s kézművesek, kereskedők avagy békés földművelők voltak.

Az egykori Dacia (Moldova, Oláhország, Erdély) Bolgárok, Magyarok, Besenyők és Kunok támadásaitól meggyérült szláv lakossága, mely Oláhországban tökéletesen csak a tizenharmadik században enyészik el a havasokon rejtelkedő Rumunokkal, v. Oláhokkal⁶²⁾ csak az V. száz végén és VI. elején vegyült össze.

Ha tehát ezek szerint a szláv befolyást a rumun vagy oláh nyelvre nem is tagadhatni, s ámbár jelesen Erdély délkeleti részében halmozódó szláv hegyek, folyók s mezők nevei, melyeknek száma a jelen értekezésben foglaltakkal még korán sincs kimerítve, ha korábban nem, de minden esetre ebben az időszakban származhattak: mindazáltal a befolyás kétségtelen történelmi előtérbe abban az időszakban lép, melyet Saffarik ime szavai jelölnek: „Az oláhok nyelve s történelme szoros kapcsolatban van a szlávokéval, névszerint az ó-bolgárokéval,⁶³⁾ és szláv szavaktól nyüzsgögvén világosan magán hordja a Dunántuli szlávok ismertető jeleit“⁶⁴⁾.

De Schlözer szerint az ó-szláv nyelv nem pusztán bolgár tájszólás⁶⁵⁾ és nem csak anyja a szlávnyelveknek⁶⁶⁾ hanem mint népnyelv szerepel a szlávok apostola, a tehetségiért s tudományáért philosophusnak czimzett jámbor ékesszóló Cyrillus korában, ki már az ostromir-féle évangéliumbeli⁶⁷⁾ naptárban szentnek van jelelve.

⁶¹⁾ L. Jazyk szlávul a. m. nyelv.

⁶²⁾ U. o. II. 6.

⁶³⁾ U. o. II. 199.

⁶⁴⁾ U. o. II. 206.

⁶⁵⁾ U. o. II. 205.

⁶⁶⁾ V. ö. Nördl. Gesch. 330 l.

⁶⁷⁾ Nestor I. 46. l.

⁵⁹⁾ Saffarik szláv régiségek. 202 l.

⁶⁰⁾ V. ö. Nestor Schlözer-féle kiadását II. 76.

Mint hogy a szlávnyelv már korán birtokában volt a glagoliti betűrendnek⁶⁸⁾, melynek ősi régiségét mondák és legendák⁶⁹⁾ valamint tiszteletre méltó hieroglyphai alakzata valószínűvé teszik és Kopitár döntőleg kiküzdí; minthogy továbbá Cyrillen görög alapra fektetett és éles elmével a szlávnyelv szükségleteihez alkalmazott 64 betűből vagy jelből álló úgy nevezett cyrilli betűrenddel gazdagította; minthogy végre a Szentírásnak⁷⁰⁾ az emberiném e jóltevője⁷¹⁾ által kezdett és testvére Methodius által folytatott lefordítása által saját nyelve szorgalmas művelésére sikeres eszközt szerzett, mindezek következtében másképp nem lehetett, hanem erőre kellett kapni a szlávnyelv befolyásának, nevezetesen Cyrill korában.

Hiszen a szlávnyelv irodalma már a IX. század második felében megkezdődött. Első munkásai a Cyrillus és Methodius segéd társai és követői voltak.

Cyrillus és Methodius munkatársai, úgy követői ezen nyelv irodalmát már a 9-ik század⁷²⁾ első felében kezdték meg, és tisztelettel emlegetik még ma is a 892-től 927-ig működött szláv írók között János Kelemen és Constantin püspököt.

ket, továbbá Gergely Kenézt, Doks (v. Duksow), Tivadar szerzetest. Sőt az első keresztelt Borich Mihály fia Simeon császár maga tudós ur vala, a ki szerette a tudományokat és fordított is görögből⁷³⁾.

Midőn látjuk, hogy mennyire tartott az akkori római sz. szék a szlávok elszakadásától,⁷⁴⁾ nem fogunk megütközni azon a tényen, hogy a latin szertartást és nyelvet a szláv egyházakból a nemzeti nyelv mindinkább kiszorította, minek aztán a rumun vagy oláh nyelvre való befolyásánál fogva a volt a természetes következtetés, hogy ebben egy csomó szertartási tárgy és cselekvény szláv elnevezést nyert.

Ennek a kereszténység meghonosultával, 950 tájban,⁷⁵⁾ történt ténynek jelentőségét legkevésbé sem csökkenti az, hogy némely kifejezést, mint pl. cerkiew — cerkiwa egyház, post (bőjt) és hasonlók Kopitár⁷⁶⁾ és Grimm⁷⁷⁾ szerint német szókra kelte vissza vinni.

Hasonlólag lehetne szláv szavak átvételét Moldva s Oláhországnak Lengyelhonnal való később történt politikai együtt haladásából is bizonyítani.

UTÓSZÓ.

Ezen értekezésemet a „Verein für Siebenb. Landeskunde“ szebeni tagjainak 1862. Bőjt más hó 5-én tartott gyűlésében felolvasván figyelmeztetének, hogy Miklósich F. is irt egy munkát a szláv elemnek a rumun nyelvben lelhető nyomairól, s hogy az ő dolgozata nyomtatásban meg is jelent. E tárgy iránti előszeretetem valamint Miklósich igazolt hírneve elég ok volt arra, hogy igyekezzem megtudni miképpen kezelte Miklósich a kérdést. A hazai történelem körül annyi érdemet szerzett Schuller, iskola tanácsos, teljesíté óhajtasomat s közlök velem a kérdéselt nyomtatványt.

Az én és Miklósich fáradozásaink elfogulatlan összehasonlításából kiderítendő, miért használtam vizsgálódásai eredményét csak jegyzéseimben?

Felolvasásomra nevezetesen a Szebenben levő rumunok szellemi crémeje megjelenvén nem csak az a nézet nyilvánult, hogy a latin elemet félre-ösmertem hanem hogy mai nap a tudósok újabb törekvései folytán sok szláv elem kiküszöböltetett a rumun nyelvből.

E kifogásokkal szemben tudományos álláspontból a következő két észrevételt ajánlom megfontolásra:

⁶⁷⁾ Ezt a szt. pétervári császári könyvtárban őrzött evangelium-t (1086) Ostromir novogorodi posadnik (polgárm. maire) használta, ki az izjaslavi nagy herceg közeli rokona volt. Ez az evangelium az ő szláv egyházi nyelv legrégebb emléke s Vostokoff, orosz tudós, nézete szerint 3-ik v. talán 4-ik másolata a Cyrill saját kezűleg irt fordításának. P. v. Köppen *Sobranie Slovenzkich Pamjatnikov* című gyűjteményében (Pétervár 1827) találatnak belőle kivonatok. V. ö. Dobrowsky *Slavin*. Prága 1834. ed. Hanka.

⁶⁸⁾ Azt az állítást hogy ezt az alphabetumot Cyrillus gondolta volna ki, s hogy abból volna lassan lassan átalakítva az u. n. Cyrill ábécze, már azért is kétségbe vonhatni, mert az írás alakja egy vagy két száz év folytában annyira nem változhatik meg, és mert megmagyarázhatatlan volna, miként használták volna mind a két ábéczét vegyesen, vagy is inkább fölváltva azon kor néhány Codex manuscriptusába.

⁶⁹⁾ V. ö. Taloj's *Uebersichtliches Handbuch einer Gesch. der slav. Sprache*. (Lipsee 1852. 8.) 31. 32 l. különben köz tudomást, hogy Taloj áneve a Jakob hallei államtanácsos leányának Dr. Robinson nevének.

⁷⁰⁾ *Glagolita Clozianus* (Bécs 1836.)

⁷¹⁾ Erre valamint Cyrillus és Methodiusra nézve l. Bol-

landnál (m. Mart. II. 19.) *Vita Constantini* (Cyrill) melyet egy korabeli irt. Presbyteri Diocleates (1161 körül) *Regnum Slavorum* 8 fejr. s. k. Schwandternél SS. rerum hung. III. 474 s. k. Ginzel's *Gesch. der Slaven-Apostel Cyrill und Method, und der slav. Liturgie*. Leitmeritz 1857. 8. Ugy szintén Dobrowsky-nak 1823-ban megjelent munkáját: *Cyrill u. Method*. E két szláv apostol története azonban azért vár valamely újabb átnézést, mivel Safarika szláv nyelv emlékek gyűjteményében (*Pamatki Drevního Pisemnictvi Tihoslovaniv Prága 1851.*) Constantinnról egy ó-szerb, Methodiusról egy ó-orosz legendát közöl, melyek kétségtelenül régi eredeti szövegből származnak.

⁷²⁾ Romában halt meg 868. Bőjtelő hó 13-án Ostromir naptára szerint 14-ikére esik az emlékülennep.

⁷³⁾ Kopitár a *Wiener Jahrbücher* 46—85. számában.

⁷⁴⁾ *Safarik Slovensk Narodopis* 37. l.

⁷⁵⁾ V. ö. VIII. János pápa 195-ik levelét 879-ből ad *Method. Archiep. Pannoniens. Mansi XVII. 182. 183. u. o. 132.* *Glagolitica* (Prága 1832) II. kiadás.

⁷⁶⁾ *Dümmier Pilgrim v. Passau u. das Erzbisthum Lorch* (Lipsee 1854. 8.) 34. lap.

⁷⁷⁾ *Jahrbücher der Lit'er. Bécs 1822. XVII. kötet.*

⁷⁸⁾ V. ö. előbeszédjét Wuk Stephanowich szerb nyelv-tana forításához.

Először, hogy a latin szógyökök erőltetett felvételét és igénylését, a mily módon az pl. a Budai Szótárban alkalmazva van, s a melyet a mostani rumun nyelvpuristák is kedvelnek, a történelem vezérlésével nyomozott szláv elemekkel szemben csak annyiban vehetem tekintetbe, a mennyiben kimerem mondani, hogy az olyan nyelvészeti vizsgálódás az emberi értelem haladásával ellenkezik és így kárhóztatandó.

Másodszor, hogy eszembe sem jut a rumunokat vagy oláhokat magukat a szláv elemnek nyelvökben lelhető nyomaiért szlávoknak állítani⁷⁹⁾. Hiszen már ezen értekezés bevezetésében kimondám nézetemet származásukról.

De ismételnem kell Miklosich⁸⁰⁾ szavait: „Bárha mainap rumun írók irataikban a nép által, évszázak óta használt szláv szavakat különböző román nyelvekből vettekkél cserélik fel, abban a reményben, hogy idővel sikerülend amazokat a nép

nyelvéből is kiszorítani: ez hiu reménység marad, melynek a nyelvtörténelem minden oldalról ellene szegül és mely azon a badar nézetben alapul, hogy a készakaratosan eljárónak sikeresebb hatása van a nyelvre, mint a hogy igazán tapasztaljuk, „si licuit olim voces peregrinas subintrudere in linguam valachicam, eccur nunc non liceret Valachis eadem eliminare ac hereditarias linguæ romanæ substituere?“ így vélekedett hajdan P. Major (Reflexiones 28 l.) és így vélekedik mint látjuk jelenleg sok rumun író, midőn leventét, bajnokot athlétával, bolnavot infirm-mel, borostyánt laur-ral, dobitokot animal-lal, krait rege-vel, nedesdea-t sperantia-vel, deobsce-t commun-nal, poruncsesk-et command-dal, robia-t szlavia-vel, scumpu-t avar-ral, sfat-ot consiliu-vel; trupu cel mortat ca daver-rel, vredniket de mnu-vel, vitorlát vel-lel, a zimbit a surid-dal sat. helyettesíti. — De hogy a népet az új nyelvet megérti-e s hogy az ilyeken irt könyvek a nép fölvilágosodását és nemesítését eszközölni fogják-é? Természetesen más kérdés. Az egyház a nép érdekében ment maradott ettől a korságtól.“

Igy Miklosich és minden elfogulatlan vele egytűt.

⁷⁹⁾ Mint Adelung a Mithridatesében.

⁸⁰⁾ Die Slavischen Elemente im Rumunischen (Bécs 1861. 4.)